

# СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ВІД ТРАДИЦІЇ ДО КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

**Олександр ВОЛКОВИНСЬКИЙ**

доктор філологічних наук,  
професор кафедри журналістики,  
Кам'янець-Подільський національний університет  
імені Івана Огієнка  
volkovynskyi.olexsandr@kpnu.edu.ua  
<https://orcid.org/0000-0002-0490-9743>

*У статті проведено аналіз викладання історії зарубіжної журналістики шляхом зіставлення традиційної моделі навчання з інноваційними підходами, орієнтованими на активну взаємодію студентів із першоджерелами. Особливу увагу приділено тому, як сучасні методики викладання і компетентнісний підхід дозволяють по-новому інтерпретувати ідеї Дж. Мільтона, викладені в трактаті «Ареопагітика». Показано, що включення концептів свободи слова та історичних медіатекстів у навчальний процес сприяє формуванню критичного мислення й професійних компетентностей майбутніх журналістів.*

**Ключові слова:** історія зарубіжної журналістики, традиційна модель навчання, сучасні методики викладання, компетентнісний підхід, свобода слова, Дж. Мільтон, «Ареопагітика».

У сучасних умовах трансформації журналістської освіти, що зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій, глобалізацією інформаційного простору і зміною суспільного запиту на медіаконтент, зростає потреба у переосмисленні змісту і методик викладання фундаментальних фахових дисциплін. Однією з таких є «Історія зарубіжної (світової) журналістики». Цей курс відіграє важливу роль у формуванні професійної свідомості, аналітичного мислення і ціннісних орієнтирів майбутніх журналістів.

**Постановка проблеми.** Традиційне викладання «Історії зарубіжної журналістики» переважно зосереджується на фактографічному викладі подій, хронології та персоналіях. Такий стан не завжди відповідає сучасним освітнім вимогам. Водночас перехід до компетентнісного підходу у вищій освіті потребує перегляду методологічних засад навчального процесу, спрямованого не лише на накопичення знань, а й на формування здатності їх критично осмислювати, переосмислювати і застосовувати в контексті професійної діяльності.

**Короткий аналіз досліджень проблеми.** У навчальних посібниках і підручниках, що стосуються проблем зарубіжної журналістики, містяться теоретичні матеріали, практичні завдання, тести [див.: 1; 2; 3; 4; 5; 6]. Автори таких джерел зосереджують переважну увагу на тому, «ЩО вивчати». Звичайно, це досить важливо. Однак відчувається брак праць, у яких говорилося б про те, «ЯК навчати». В галузі журналістської освіти з'явилося лише декілька робіт, присвячених сучасній методиці викладання окремих предметів. Так, А. Яценко і Г. Яценко описують навчальні експерименти зі застосуванням креативних методів [7; 9]. Проте, історія зарубіжної

журналістики в методичному аспекті ще не знайшла детального розгляду.

**Метою** цієї розвідки є вивчення сучасних методик викладання курсу «Історія зарубіжної журналістики» в контексті переходу від традиційної парадигми до компетентнісно орієнтованого навчання, а також окреслення можливостей в оновленні змістового наповнення дисципліни у відповідності до сучасних викликів, що стоять перед журналістикою.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Об'єкт і предмет вивчення в навчальній дисципліні «Історія зарубіжної журналістики» доречно визначати за прагматичним принципом. З величезного масиву інформації обирати варто те, що сформує загальні уявлення про різноманітні явища і процеси в розвитку зарубіжної журналістики в аспекті їхнього можливого використання в сучасних умовах функціонування ЗМІ. «Історія журналістики в системі навчального процесу закладів освіти посідає важливе місце, насамперед, із погляду розуміння історичної місії мас-медіа з урахуванням національних особливостей розвитку суспільства, набутого впродовж багатьох десятиліть творчо-публіцистичного досвіду й досвіду організації журналістської справи, підвищення інтелектуального рівня підготовлених спеціалістів, особливо з проекцією на негативні тенденції глобалізації інформаційного простору» [6, с. 85]. Призначення «Історії зарубіжної журналістики» не зводиться лише до засвоєння відомостей про різні етапи розвитку світових медіа. Важливо, щоб майбутні журналісти вміли на практиці застосовувати отримані теоретичні знання, удосконалювати зміст і форму засобів масової інформації.

Лекційні і практичні заняття доречно організовувати так, щоб на кожному з них здобувачі могли творчо підходити до можливої проекції отриманих знань з розвитку зарубіжної журналістики на сучасні медійні терени. Тому для ґрунтового ознайомлення і розгляду слушно відбирати явища, що стали етапними в еволюції зарубіжної журналістики. Це надаватиме заняттям чіткої професійної спрямованості.

Упродовж десятиліть «Історія зарубіжної журналістики» викладалася за класичною моделлю, що ґрунтувалася на хронологічному поданні матеріалу з акцентами на ключових персоналіях, періодах і типах видань. Такий підхід спрямований на передачу фактологічної інформації про розвиток преси, радіо й телебачення в окремих країнах. У центрі перебувала репродуктивна діяльність студента, орієнтована на запам'ятовування і відтворення.

Така традиційна методика мала цілий ряд позитивних моментів. У свідомості здобувачів формувалося системне бачення історії соціальних комунікацій. Забезпечувалося знайомство з фундаментальними знаннями про зарубіжний досвід у журналістській діяльності. Створювалися стабільні структури викладання: лекції, практичні заняття, форми контролю отриманих знань. У навчальному процесі використовувалися достовірні джерела і класичні праці (наприклад, дослідження істориків преси XIX – XX ст.).

Проте в умовах сучасних змін у журналістській професії та інформаційному середовищі **традиційна методика втрачає ефективність**. Стають очевидними її головні **обмеження**: **дещо пасивна роль студента**; **зниження мотивації до розвитку аналітичного і критичного мислення**;

послаблення зв'язків з сучасними практиками журналістики; обмежене використання цифрових технологій і мультимедійних ресурсів; певний моноцентризм курсу з надмірною увагою до європейського й американського досвіду при слабкій представленості інших регіонів (Азії, Латинської Америки, Африки). Іноді студенти могли сприймати курс як «непрактичний» або надто академічний, що знижувало мотивацію до глибокого вивчення предмета. Усе це актуалізує потребу у **переосмисленні методики викладання** дисципліни, яка повинна не лише передавати знання, а й формувати **компетентності**, релевантні викликам перед сучасним медійним середовищем.

Головна мета компетентнісного підходу в освіті зводиться не лише до передачі студентам знань, але й до формування в них **здатності працювати і застосовувати знання** у практичній, професійній і соціальній діяльності. У сфері журналістської освіти це означає підготовку фахівця, здатного орієнтуватися в складному інформаційному середовищі, критично мислити, ухвалювати відповідальні рішення і працювати з різними видами медіаконтенту.

У контексті курсу *«Історія зарубіжної журналістики»* компетентнісний підхід передбачає перехід від хронологічного викладу подій до **проблемного аналізу історичних процесів** у медіа. У студентів варто формувати здатності до **порівняння моделей журналістики в різних країнах** задля визначення їх **ефективності**. Вивчення історії ЗМІ доречно проводити не як засвоєння набору фактів, а як аналіз **глобального, динамічного процесу**, що має зв'язок із політичними, культурними, соціальними чинниками. Тоді магістральним стане розуміння того, як **історичний досвід може впливати на сучасні практики**.

За компетентнісного підходу викладач виступає не лише як джерело інформації, а як **організатор навчального середовища**. У ньому стимулюється дослідницька і проєктна діяльність студентів. Від них вимагається **більше ініціативності**, рефлексії та здатності до самостійної роботи з джерелами. Компетентнісний підхід не передбачає повної відмови від традиційної академічної глибини. Заохочується її **переосмислення у практичному і творчому спрямуванні**, що дозволяє перетворити вивчення історії зарубіжної журналістики на інтелектуально й професійно вартісний процес.

Переорієнтація на компетентнісний підхід у вищій освіті вимагає впровадження **інноваційних методів навчання**, які стимулюють активну пізнавальну діяльність студентів, розвиток їхнього критичного мислення, аналітичних і комунікативних навичок. Особливо актуально це для дисциплін міждисциплінарної, культурологічно насиченої та аналітично складної природи. До таких, зокрема, й належить *«Історія зарубіжної журналістики»*.

*Пропонуємо короткий розгляд основних сучасних методик і прийомів, які вже використовуються або можуть бути ефективно інтегровані в курс.*

**Кейс-метод (Case study)** передбачає вивчення конкретної історичної ситуації в розвитку медіа з подальшим її аналізом, пошуком причин, наслідків і паралелей із сучасністю. Такими можуть бути формулювання тем: **«Роль британської преси у формуванні громадської думки в ХІХ ст.»**; **«Медіа під час нацистської Німеччини: пропаганда і журналістика»**; **«Журналістика в умовах “холодної війни” в часи протистояння США і СРСР»**. Ці та інші кейси дають змогу не лише закріпити знання, а й обговорити етичні, політичні,

культурні аспекти журналістської діяльності.

Проектний метод дозволяє студентам створювати **довготривалі навчальні продукти** на основі вивченого матеріалу. Приклади проєктів:

- віртуальний музей світової журналістики;
- подкаст-серія про видатних публіцистів XIX–XX ст.;
- порівняльний аналіз розвитку ЗМІ у двох країнах;
- створення таймлайну ключових подій у розвитку світової журналістики.

Проектна діяльність розвиває **дослідницькі навички, роботу в команді, візуалізацію даних, цифрову грамотність** і вміння **презентувати результати**.

Метод дискусій і дебатів (або ж еристичний метод – від еристика як мистецтво суперечки) активізує аудиторію, спонукає до глибшого занурення в контекст, формує здатність аргументувати власну думку. Темі для дискусій потрібно обирати з відчутним потенціалом неоднозначності і проблемності. Наприклад: «Чи була журналістика у тоталітарних країнах справжньою журналістикою?»; «Що важливіше для історика журналістики: факт чи інтерпретація?»; «Яка країна задала головні орієнтири для розвитку глобальної журналістики?». Дискусії також допомагають **розвивати толерантність до інших думок і здатність вести публічний діалог**.

Вагомими складовими частинами в сьогоденному навчанні стають цифрові інструменти і мультимедійні ресурси. Сучасний студент активно споживає цифровий контент, тому варто інтегрувати у викладання дієві ресурси. До них можна віднести **інтерактивні карти розвитку світових медіа**. Це можуть бути вже готові продукти, а можуть виготовлятися самими здобувачами. У теперішніх умовах доцільно залучати **цифрові архіви газет і журналів** (Gallica, Europeana, Chronicling America та інші). У нагоді також стануть **відеофрагменти з документальних фільмів, подкасти про історію журналістики**. **Перевірку набутих знань допоможуть здійснити такі ресурси, як Kahoot, Mentimeter тощо**. Цифрові технології підвищують залученість студентів до **активного засвоєння матеріалу** і дають змогу **персоналізувати навчання**.

Проілюструємо взаємодію традиційних і сучасних методик викладання історії зарубіжної журналістики на прикладі вивчення теми «Журналістика Нового часу і доби Просвітництва». Увага зосереджується на явищах у розвитку соціальних комунікацій упродовж XVII ст. і першої половини XVIII ст. Цілком доречно сконцентрувати увагу здобувачів вищої журналістської освіти на знайомстві з текстом памфлету Джона Мільтона «Ареопагітика» (1644). На перший погляд, може здатися, що актуальність цього твору в наш час уже втрачена і залишилась десь у далекому минулому. Проте англійський автор доби Нового часу загострював проблему впровадження жорсткої цензури як форми тотальної недовіри з боку уряду до власного народу. «Ареопагітика» стала одним із перших програмних текстів про свободу друку, відсутність попередньої цензури, право на вільний обіг ідей. Палкий заклик Джона Мільтона лунає досить наболіло і в сьогоденних умовах: *«Понад усі інші свободи дайте мені свободу знати, свободу висловлювати свої думки і свободу судити по совісті»* [8, с. 57]. Тому для сучасного викладання історії

журналістики цей текст є не лише історичним документом. Він зберігає вагомий смисловий потенціал. Вивчення «Ареопагітики» сприяє формуванню компетентностей, пов'язаних з критичним мисленням, здатністю інтерпретувати історичні джерела, розумінням розвитку ідей свободи слова, аналізом ролі медіа в суспільстві.

За традиційного підходу до викладання історії журналістики увага, зазвичай, зосереджується на хронології фактів, конспективному вивченні текстів, акцентах на «великих іменах». У цьому контексті «Ареопагітика» розглядається як канонічний документ, який студенти мають прочитати і запам'ятати фрагментарні дані: хто написав, коли, проти чого виступав. Студенти знайомилися з цим трактатом як із зразком публіцистичної думки, а увага викладача була зосереджена на поясненні політичного контексту, позиції Дж. Мільтона і наслідків його ідеологічної діяльності. Такий підхід забезпечував фактологічну обізнаність, проте не завжди сприяв формуванню здатності інтерпретувати первинне джерело в ширшому теоретичному і порівняльному контекстах, не стимулював пошук актуальності ідей Дж. Мільтона для сучасного медіасередовища. Тому не вирішеною залишатиметься проблема щодо здібності оперувати історичними концептами у практичних ситуаціях.

Компетентнісний підхід дозволяє розширити межі викладання і надати «Ареопагітиці» статусу не лише історичного документу, а й повноцінного інструменту для розвитку критичного мислення і розуміння принципів демократичного функціонування медіа. Аргументи Дж. Мільтона (істина й брехня мають зустрітися у «вільній і відкритій боротьбі»; попередня цензура є проявом недовіри до власних громадян; свобода читання є передумовою свободи мислення) допомагають зіставити ранні концепції свободи слова з сучасними дискусіями про цифрові цензурні практики, алгоритмічне фільтрування контенту та обмеження свободи висловлювання на глобальних медіаплатформах.

Модеровані викладачем дебати або сократичні діалоги можуть активізувати ідеї Дж. Мільтона в сучасному інтелектуальному просторі. У таких формах спілкування студенти аналізують проблеми прокладання меж свободи слова у випадку повного скасування регуляції, можливого виправдання цензури в умовах інформаційної війни, загроз з боку дезінформації та маніпулятивних технологій.

Також студенти можуть створювати авторські подкасти про еволюцію свободи преси, готувати мультимедійні проєкти або інфографіку про розвиток ідей від Дж. Мільтона до сучасних законодавчих норм ЄС, знімати короткі відео для соціальних мереж або писати аналітичні матеріали для університетських медіа. Такі форми проєктно-орієнтованого навчання розвивають не лише історичні знання, а й цифрові, комунікаційні та дослідницькі компетентності.

Проблемно-орієнтоване навчання допоможе студентам застосовувати ідеї Дж. Мільтона до сучасних кейсів. Наприклад, аналізуючи гіпотетичну ситуацію, у якій держава запроваджує контроль за поширенням інформації в соціальних мережах, студенти можуть сформулювати питання, як би

Дж. Мільтон аргументував своє несприйняття таких заходів, зіставити його логіку з сучасними правовими документами («Європейською Конвенцією з прав людини», «Актом про цифрові ринки (DMA), ЗУ «Про цифровий контент та цифрові послуги» тощо) і розробити власні рекомендації щодо захисту свободи слова в умовах інформаційних ризиків.

Порівняльний аналіз історичних і сучасних концепцій медіасвободи дозволяє розглядати «Ареопагітику» в широкій інтелектуальній традиції. До неї варто включити французьку «Декларацію прав людини і громадянина» (1789), «Першу поправку до Конституції США» (1791), документи ООН і сучасні європейські регуляторні акти щодо свободи медіа. У цьому контексті Дж. Мільтон постає не лише як автор раннього політичного трактату, а як один із фундаментальних теоретиків свободи слова, ідеї якого резонують у сучасних демократичних практиках.

Отже, поєднання сучасних методик викладання й аналізу «Ареопагітики» дає змогу інтегрувати класичну спадщину в освітній процес як інтелектуально активний, а не суто історико-довідковий матеріал. Це сприяє формуванню цілісних компетентностей майбутніх журналістів: уміння критично сприймати історичні та сучасні медіатексти; виявляти ідеологічні структури та риторичні механізми; усвідомлювати етичні засади професії; аналізувати співвідношення між свободою слова, суспільною відповідальністю та інформаційною безпекою. У результаті трактат Дж. Мільтона перестає функціонувати як статичний об'єкт вивчення і перетворюється на динамічний інструмент осмислення сучасних медійних процесів у світлі історичних ідей.

Інноваційні методики можна застосовувати до багатьох інших тем з історії зарубіжної журналістики. Інтерактивні та проєктні технології доцільні під час вивчення витоків європейської преси, дослідження журналістики Просвітництва, формування масової періодики XIX ст., ролі медіа у війнах та інформаційних кампаніях XX ст., а також становлення журналістики як четвертої влади, персонального журналізму, жовтої преси, макреїкерства, нового журналізму, гонзожурналістики, універсального журналізму та ін. Вивчення означених тем закріплюється вправами з написання текстів у стилі Дж. Стеффенса, Е. Сінклера, Тома Вульфа, Г. Томпсона. Під час опрацювання тем, пов'язаних із розвитком радіо, телебачення і цифрової журналістики, можуть використовуватися такі інноваційні методики, як мультимедійні проєкти і симуляції, кейс-методи, порівняльний аналіз реальних новинних потоків. Це сприятиме формуванню критичного мислення у студентів, глибшому розумінню ними історичного контексту й умінню застосовувати історичні знання до сучасних медіапрактик.

**Висновки.** Модернізація викладання дисципліни *«Історія зарубіжної журналістики»* є не просто даниною сучасним освітнім тенденціям, а **необхідною умовою** для підготовки свідомих і відповідальних працівників ЗМІ. У світлі компетентнісного підходу цей курс повинен не лише надавати студентам знання про минуле медіа, а й формувати у них **аналітичне мислення, здатність до порівняння, інтерпретації та застосування історичного досвіду** у професійній діяльності.

Сучасні методики (кейс-аналіз, проєктна діяльність, міждисциплінарні

зв'язки, інтерактивне і цифрове навчання) роблять курс живим, динамічним і орієнтованим на медіапрактику. Водночас, **зміст курсу доречно постійно переглядати з метою розширення географічного охоплення і включення новітніх тенденцій (цифровізація, глобалізація).** Осучаснений контент пропонує унікальну можливість перетворити історико-журналістську дисципліну на **майданчик професійного зростання. Завдяки компетентнісному підходу можливий ефективний діалог між минулим і сучасним.** Викладання *«Історії зарубіжної журналістики»* має стати не стільки актом передавання знань, скільки **комунікуванням поколінь задля органічного пошуку професійних орієнтирів у мінливому медіасвіті.**

### Список використаної літератури

1. Жиленко І. Р. *Історія зарубіжної журналістики (від античності до II пол. XVIII ст.)* : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДУ, 2010. 285 с.
2. *Історія зарубіжної журналістики* : навчально-методичний посібник / уклад. Барчан Олеся. Ужгород, 2024. 64 с.
3. Носова Б. М. *Міжнародна журналістика: сучасна зарубіжна публіцистика* : навч. посібник. Київ : Київський університет, 2016. 127 с.
4. Срібняк І. *Історія журналістики: виникнення та розвиток новинних мас-медіа в країнах Європи, Азії та Північної Америки (XVII-XX ст.)* : підручник. Київ : Міжнародний науково-освітній консорціум імені Люсьєна Февра, 2018. 156 с.
5. Ткач Д. І. *Міжнародна журналістика в системі засобів масової комунікації: навчально-методичний посібник*. Київ : Університет «КРОК», 2023. 253 с.
6. Хітрова Т. В. *Історія зарубіжної журналістики* : навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗНТУ, 2019. 145 с.
7. Яценко Г., Яценко А. Креативні методи навчання у викладанні журналістичнознавчих дисциплін. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 362–366.
8. Milton. *Areopagitica* / with a Commentary by Sir Richard C. Jebb and with Supplementary Material. Cambridge : at the University Press, 1918. xi, 130 p. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/jebb-areopagitica-1644-jebb-ed>
9. Yatsenko H., Yatsenko A. The Usage of Creative Learning Methods in Teaching the History of Ukrainian Journalism and Creative Text Course. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2023. Вип. 52–53. С. 231–238.